

MY JSME ZA TO NEMOHLI!

Albatros

「 paměť
národa
」

My jsme za to nemohli

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.albatros.cz
www.albatrosmedia.cz

Marek Toman

My jsme za to nemohli – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2025

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

MY JSME
ZA TO NEMOHLI!

MAREK TOMAN

MY JSME ZA TO NEMOHLI!

ILUSTROVAL TOMÁŠ STANĚK

Albatros

PRINCEZNY ZE SKLEPA

PŘÍBĚH
GERTRUDY
MILERSKÉ

VÍŠ, ty se třeba do školy bojíš, když tě můžou vyzkoušet a ty neumíš. Nebo když nemáš úkol. Ale třeba se tam také těšíš. Na kamarády, i na paní učitelku, když je hodná. A hlavně... vejdeš tam, nadechneš se té povědomé vůně – no může to tam i trochu smrdět – a víš, že tam patříš. Já jsem nic z toho neznala. Věděla jsem od starší sestry, co je to škola. Ona do ní ještě začala chodit. Já už ne.

Představovala jsem si, jak vypadá taková třída. Co tabule – jak je velká? A jak se na ni dát psát? Je to jiné, než malovat si na zed? A co lavice? Kde bych seděla já, kdybych tam chodila? A vedle koho?

To bylo asi to nejdůležitější. Všechny děti tam chodily. Jenom já ne. Sestře jsem trochu záviděla, že školu zažila. Jenže já měla něco, co sestře scházelo – kuráž. Já se do té školy musela podívat.

Věděla jsem, že se do ní chodí ráno. Tak jsem se vyplížila z našeho úkrytu a po špičkách zamířila po schodech nahoru. Boty jsem si nevzala, samozřejmě, šla jsem jen v punčocháčích. Proč? No přece aby mě nikdo neslyšel. A když jsem vykoukla z průjezdu, uviděla jsem holčičku, která měla na zádech školní tašku. Úplně jako má sestra.

Přidala jsem se k té holčičce jakoby nic. Srdce mi bušilo, nejen strachem, ale také radostí. Byla jsem tu, jako má starší sestra. Byla jsem tu místo ní. Za sebe.

Holčička se podivila, kdo jsem. Řekla jsem jí, že s ní jdu do školy, ať mi ukáže, kde je. Váhala. Tak jsem jí nabídla, že jí ponesu tašku. Dodnes si pamatuji, jak voněla kůží a jak byla těžká. Netušila jsem, co v ní je, ale představovala jsem si knížky, od kterých se nedokážu odtrhnout, a voňavé sešity, a tužky, které báječně kreslí, a plnicí pero, jaké jsem viděla jen u tatínka...

Když jdeš po ulici jen v punčochách, musíš se tvářit úplně samozřejmě. Předstírala jsem, že na chodníku nikdo není. Jen ta holčička. Vykračovala jsem si, jako bych měla boty.

A pak... když jsme vkročily do vrat školy, připadala jsem si jako v bráně hradu. Anebo v nějaké kouzelné jeskyni. Ne, spíš to byl hrad či přímo zámek... a já byla princezna, i když zrovna pohádky o princeznách jsem nesnášela.

Vystoupaly jsme po schodech, vešly do třídy. Sedla jsem si vedle holčičky, která už tím vším byla tak vyvedená z míry, že nic neříkala. Pěkně jsem narovнала záda a ruce si složila za ně. Přesně tak, jak mi o tom vyprávěla sestra. Už jen to, že jsem byla tady, mi působilo neuvěřitelný pocit štěstí. Tabule byla ještě větší, než

jsem si představovala, a zázračně se leskla. Na stěně visel obraz nějakého pána s černými vlasy sčesanými přes čelo a s legračním čtverečkovitým knírkem. Vypadal dost legračně. Mohl to být kouzelník z toho pohádkového hradu, anebo šašek. To protože se tak strašně přísně tvářil. Tak, jako by to jen předváděl.

Když vešla paní učitelka, mohla jsem na ní oči nechat. Jak byla hezky učesaná a jak pěkné měla šaty! – Uvědomila jsem si, jak maminka vedle ní vypadá ošuntěle. Hezky se usmála, pozdravila – kolem mě zašuměla sborová odpověď – a pak si mě všimla. Najednou se už neusmívala.

Měla jsem pocit, že vidí ty mé punčochy, i když jsem nohy schovala pod lavici.

„Kdo jsi? Jak to, že tě neznám?“

„Protože já... já do školy nechodím.“

„Jak to?“

„Protože nesmím.“

Já jsem věděla, že ve škole se musí říkat pravda. Sestra mi to vysvětlila, a já se toho chtěla mermomocí držet. Nechtěla jsem na hanbu do kouta, kam patří lháři.

„Proč nesmíš do školy?“ zakolísal paní učitelce hlas. Ale proč? Vždyť jsme si tak pěkně povídaly.

„Protože jsem Židovka.“

Najednou se jí zúžily oči. Začala na mě křičet. Já jí v té chvíli nerozuměla, i když doteď jsme mluvily pěkně německy a všechno šlo jako po másle. Najednou se dívala tak přísně jako ten pan černokněžník na stěně. Uvědomila jsem si, že jsem jediná, kdo stojí. Že se na mě všichni dívají, to jsem věděla. A najednou jsem ucítila něco teplého, co mi teče po noze. Ze strachu jsem se počůrala. Vlastně jsem byla učitelce vděčná, když mě popadla za rameno a vystrčila ze třídy.

Nejradši bych utíkala celou cestu domů. Už jsem ale věděla, že musím být nenápadná. Cupitala jsem, co noha nohu mine.

A celou cestu jsem si představovala, že někoho doprovázím. Už to nebyla ta holčička s aktovkou. Teď už jsem viděla vedle sebe svou sestru.

Doma ve sklepě jsme si padly do náruče. Měla o mě hrozný strach. Nejradši by mě šla hledat, ale vyjít ven se bála ještě víc než toho, že se ztratím. Já jsem se teď ale rozklepala ještě víc než ona. Svlékla mi počůrané punčochy a dala mi svoje. Ty počůrané položila do kouta, protože se s nimi nedalo nic dělat. Ve sklepě stejně nebyla voda. Jak jsem se koukla na ty svoje punčocháčky, rozbřečela jsem se. Bylo mi jich líto, ale hlavně sebe.

Sestra mi přinesla pohádkové knížky, ale já jsem je odstrčila. Určitě v nich budou princezny, a já jsem takové příběhy nesnášela. My jsme přece žádné princezny nebyly. My jsme se musely schovávat ve sklepě. Když jsem uviděla holčičky ve třídě, už jsem chápala, jak máme obnošené, ošuntělé šaty, a jak jsou nám malé.

Maminka uviděla punčocháče v koutě a bylo jí jasné, že se něco stalo. Konečně byla tady – a já jí honem všechno vyklopila. Ve škole se asi pravda říkat vlastně nesměla, ale tady nám zbyla jako to jediné, co jsme měli.

Maminka si sáhla na srdce a sesula se na židli.

Pak se strašně rozčílila. Chci, aby nás odvedli jako tatínka?

Nemusela to připomínat. Viděla jsem to před očima, jako to vidím teď. Přišli si pro něj pánové v černých uniformách, na čepicích měli lebky. Připadalo mi to směšné. Proč má někdo na čepici lebku, a ne celou hlavu? Tatínek se ale nesmál. Musel s nimi a my jsme je doprovázeli. Na shromaždiště všech Židů z Třince. Jeden z těch pánů mi tam serval z krku řetízek s Davidovou hvězdou, který mi tatínek dal. Sestra dopadla stejně. Ten pán se na nás díval tak přísně, že jsem to do té doby nezažila. Měla jsem v tu chvíli pocit, že se ten pán chce stát Židem, ale maminka mi pak vysvětlila, že mu šlo o zlato, ze kterého byly řetízky s hvězdičkami vyrobené. Našeho tatínka, který byl na nás vždycky tak hodný, pak naložili na žebříňák.

„Heli!“ křičel na naši maminku. „Nech je pokřtít, ať mají lepší budoucnost než já!“

I to máma udělala. Křtil nás polský pan farář, který se tak bál, že jsme do kostela musely přijít až večer. Zamkl za námi dveře. Něco nad námi mumlal, snad aby to měl co nejdřív za sebou, ani jsme ho pořádně neslyšely. Stejně nás nezapsal do knihy, kde musí být všechny křty, takže to bylo nadarmo.

To všechno mi maminka teď vyčítala. Stejně jako to, co kvůli nám všechno dělala a dělá. Zařídila, aby jeden hodný pán na radnici zničil naše dokumenty. Já a sestra jsme úředně neexistovaly. Protože co by nás čekalo, kdyby nás odvedli ti černí pánové? Koncentrační tábor, kde byl teď tatínek. Věděly jsme, že to tam musí být hrozné, protože to tam bylo horší než u nás ve sklepě.

Když nám tam byla zima, schovaly jsme se pod přikrývky. Měly jsme dvě železné postele postavené na sobě jako palandy. A stůl a dvě židle, protože nic jiného se tam nevešlo. Maminka nám nosila i ohřívací lahve. Horší než zima byl hlad, protože i když maminka pracovala v továrně, lístky na jídlo měla jen pro sebe, když jsme jako by neexistovaly. Chodila po práci pomáhat sedlákům, aby si něco přivydělala. Kedlubeny, to byl pro mě tehdy ohromný zážitek. Nikdy jsem od té doby nejedla tak šťavnaté kedlubny. Chutnaly jako jahody, borůvky, rybíz a angrešt... všechno to, co jsem od začátku války neochutnala.

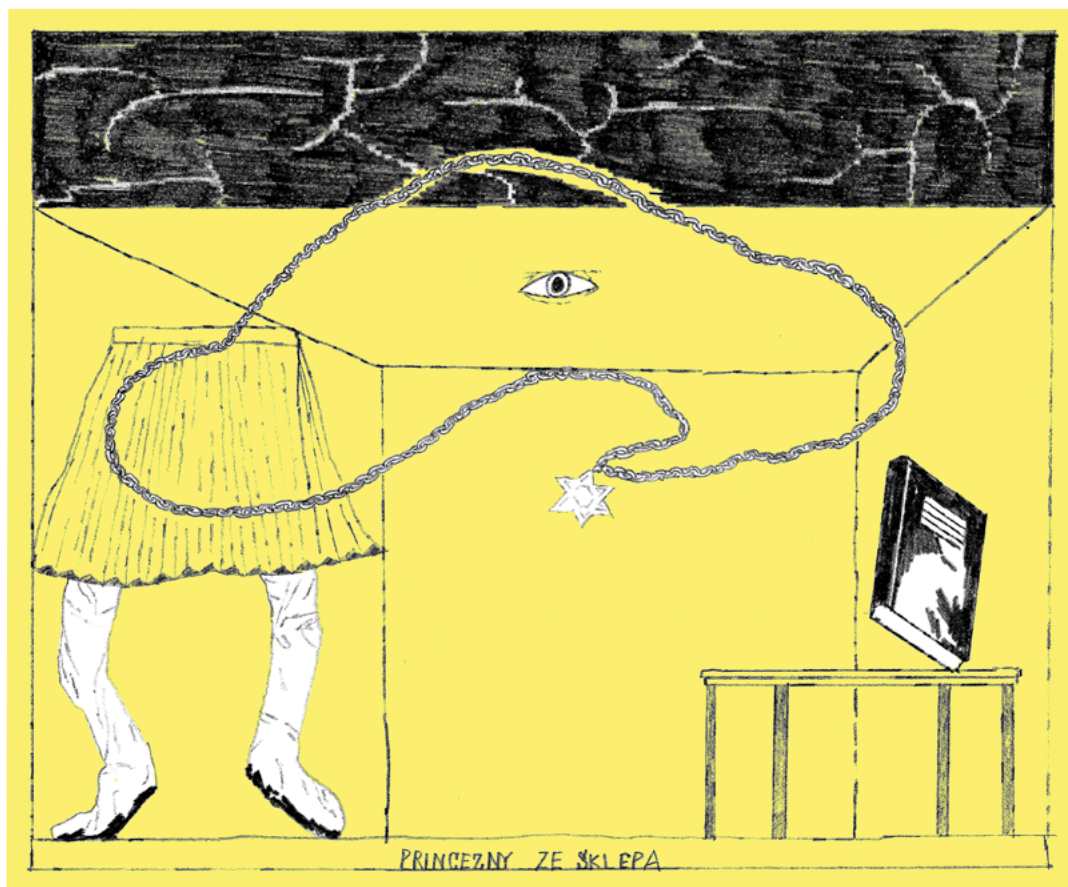
Ještě horší než hlad byl strach. Věděly jsme, že musíme být se sestrou úplně potichu. Ty to zažiješ, když si hraješ na schovávanou. Nesmějí tě přece objevit, vid? – Jenže na schovávanou si hraješ pár minut. My jsme si na ni hrály dny, měsíce, roky, a nebyla to hra.

Jakmile jsme zaslechly kroky na schodech, znamenalo to nebezpečí.

Jít na záchod na chodbě jsme se odvažovaly, jenž když jsme to už nemohly vydržet. A jedna vždycky hlídala.

Tehdy mi maminka vyčetla všechno, co pro nás dělá. Opravdu

chci, aby to bylo k ničemu? Vrtěla jsem hlavou a objímala ji. Najednou jsem byla zase znovu šťastná, že ji mám tady, vedle sebe a sestry. Že se pro nás obětuje, pracuje a má starosti. A zatěšila jsem se, že nás zase vezme nahoru do malého bytu, kde bydlela. Dělal

to vždycky v sobotu, abychom se se sestrou umyly.

„Nikdy nesmíš nikomu říct, že jsi Židovka,“ zopakovala maminka po tisíci.

Já to věděla, jen jsem tomu nerozuměla. Kdo byli Židé? Tatínek

byl Žid, ale hlavně to byl tatínek. Lišil se od ostatních tatínků jen tím, že byl ohromně hodný – a náš. Brával nás se sestrou do synagogy. Nahoře, na ženské galerii, jsme se mohly potřhat smíchy, když jsme nakukovaly dolů a viděli muže, jak se tam modlí a přitom se kývají. Co říkají, tomu jsme nerozuměly.

Tak jsme tedy byly Židovky. Maminka ne, protože byla z křesťanské rodiny. Její příbuzní se k ní ale nechtěli znát, protože si vzala Žida. Odmítli nás schovat – měli strach.

Být Žid – to byla nějaká hrozná chyba. Něco zlého, co jsme provedly, i když jsme ve skutečnosti neudělaly vůbec nic. Nějaká hanba. Musely jsme přece něco provést, když jsme musely být v tom sklepe, ne?

Ta hanba byla možná vůbec to nejhorší.

Maminka se nás ale snažila ze všech sil zabavit. Hrály jsme si se sestrou s vystřiženými paními z módního žurnálu, který nám nosila. To nás bavilo, protože ty paní vypadaly dospěle. A my už jsme chtěly být dospělé. Protože až budeme dospělé, určitě už bude po válce.

A víš, že jsme se těmi princeznami nakonec staly?

Když přijeli Rusové, maminka nás konečně vyvedla ze sklepa. Prvně jsme se nekradly po schodech po špičkách. Stejně jsme se jí ale držely za ruce. Venku na ulici se nám podlomila kolena. Vyhladovělé, v obnošených, příliš malých šatech jsme se najednou ocitly na ulici plné smíchu, volání a rachotu tanků, které kolem nás projížděly. Seděli na nich neuvěřitelně špinaví a ještě víc usměvaví vojáci. Ani jeden z nich neměl černou uniformu a lebku na ulici. A ještě lepší bylo, že už se na nás cizí holčičky a kluci nedívali podezřívavě. Hned v těch prvních dnech nás jedna z nich vzala na půdu domu, kde byly složené kostýmy. Asi se jí zželelo toho, jak uboze jsme vypadaly. Byly tam plesové róby a kašpárkovské kostýmy. Až pak jsem se dozvěděla, že ten dům patřil Židům. Navlékly jsme si princeznovské šaty, na nichž byly hvězdičky podobné těm, které jsme kdysi měly na krku, v nich jsme vyšly

ven a tančily na břehu řeky Olzy. Konečně jsme byly v pohádce. Konečně ta pohádka platila.

A víš, co si myslím? Že my jsme celou dobu těmi princeznami byly. Ale jenom pro naši maminku. A pro našeho tatínka tam někde v koncentračním táboře, kde ho zastřelili.

Nemysli si, těch skoro šesti let ve sklepě nebylo tak snadné se zbavit. Pořád jsem v sobě měla pocit, že jsem něco provedla, když jsem tam musela být. To už jsem chodila do normální školy a šlo mi to náramně dobře. Přece jenom jsem ve sklepě přečetla hromady knih, i bez princezen. Pořád to ve mně bylo. Zbavila jsem se toho až při sportování. Skákala jsem do výšky, hrála košíkovou, plavala, jezdila na kajaku a na lyžích. To už jsem dělala sama, protože sestru to nebavilo. A víš co? Nakonec jsem vyhrála celostátní závod v běhu na lyžích na deset kilometrů!

A tehdy jsem měla pocit, že jsem z toho sklepa konečně utekla.

Své vzpomínky na to všechno jsem ale sepsala až mnohem později. Pro vás, své děti. Já jsem na to vzpomínat nechtěla, ale vy byste to měly vědět.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***My jsme za to nemohli.***
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.